

Raný novověk

Jakub Rádl

17. září 2019

Obsah

1	Zámořské cesty	4
1.1	Důvody	4
1.2	Zprávy o orientálních zemích	4
1.3	Portugalsko	5
1.4	1. koloniální válka	5
1.5	Španělsko	5
1.6	Ostatní země	6
2	Conquista	6
2.1	Hernán Cortés	6
2.2	Říše Inků (Peru)	6
3	Vznik nových koloniálních mocností	7
3.1	Nizozemsko	7
3.2	Anglie	7
3.3	Ostatní mocnosti	7
3.4	Výsledky a význam	7
4	Renesance	8
4.1	Vznik renezanace	8
4.2	Italské trecento (14. století)	8
4.2.1	Literatura	8
4.2.2	Malířství	8
4.3	Italské quattrocento	8
4.3.1	Architektura	8
4.3.2	Malířství	9
4.4	Italské cinquecento (16. století)	9
4.5	Renesance u nás	9
4.6	Manýrismus	9
5	Humanismus	10
6	Reformace	11
6.1	Příčiny reformace	11
6.2	1. reformace (14.–15. stol.)	11
6.3	Německá reformace	11
6.3.1	Katolíci × protestanti	12
6.4	Švýcarská reformace	12
6.5	Význam reformace	13
7	Protireformace	13
8	Šíření reformace	14
8.1	Francie od konce 15. století do počátku 17.	14
8.2	Vzestup Habsburků	15
9	Buržoazní revoluce v Nizozemsku	15

10 Anglie	17
10.1 Alžbětínská Anglie	18
11 Rusko	19
11.1 Opakování	19
11.2 Stav v 2. pol. 15. století	19
11.3 Ivan IV. Hrozný	20
11.4 Car Fjodor	20
11.5 Období zmatků na přelomu 16. a 17. století	21
11.6 Kultura	21
12 Vznik habsburské monarchie	22
12.1 První Habsburkové	22
12.2 Rudolf II.	23
13 Třicetiletá válka (1618–1648)	24
13.1 Válka česká – České stavovské povstání (1618–1620)	24
13.2 Evropský kontext války	25
13.3 II. válka falcká	26
13.4 III. válka dánská	26
13.5 IV. válka švédská (1630–1635)	26
13.6 V. válka švédsko-francouzská	27
14 Buržoazní revoluce v Anglii (1640–1660)	28
14.1 1. období (1640–1642)	28
14.2 2. období (1642–1649)	29
14.3 3. období (1649–1660)	29
14.4 Restaurace Stuartovců	29
14.5 Slavná revoluce (1688–1689)	30
14.6 Výsledky a význam	30
15 Absolutismus a parlamentarismus	30
16 Francie v 17. až 18. století	31
16.1 Ludvík XIV.	31
16.2 Ludvík XV. (1715–1774)	32
17 Francouzská hegemonie	32
17.1 Situace po 30-leté válce	32
18 Východní Evropa po 30leté válce	33
18.1 Rusko v 17. – 18. století	33
18.1.1 Petr I. Veliký	33
18.1.2 Katerina II. Veliká (1762–1796)	34
18.2 Vznik Pruska	35
18.3 Rozpad Polska	36
19 České země po 30leté válce (1648–1740)	37
20 Uhersko po 30leté válce	38
21 Osvícenský absolutismus v habsburské monarchii	39
21.1 Války o španělské dědictví	39
21.2 Marie Terezie (1740–1780)	39
21.3 Josef II. (1780–1790)	40
21.4 Leopold II. (1790–1792)	40
22 Baroko a rokoko	40
22.1 Rokoko	43
23 Osvícenství	44
23.1 Francie	44

1 Zámořské cesty

1.1 Důvody

Politické důvody

- Arabové obchodu nebránili
- 1453 – cesty do orientu obsazeny **osmanskými turky** (okrádali a zabíjeli obchodníky → nebezpečí)

Ekonomické důvody a předpoklady

- potřeba silného financování – financováno bohatými **kupci**
- hledání **odbytíšť** zboží vyráběného v Evropě
- hledání nových **zdrojů surovin** (v Čechách útlum těžby), nejen Ag a Au, ale i drahokamů, vzácného dřeva, koření

Technické a vědecké předpoklady

- lodě s hlubokým kýlem a kormidlem (velký ponor → stabilita a větší nosnost)
- zdokonalení stěžňového systému (4 stěžně, 6 plachet)
- od 14. století používání **kompasů** (Flavio Giola)
- převzato od Arabů
 - astroláb – slouží ke stanovení zeměpisné polohy lodě
 - astronomické tabulky – pojmenování souhvězdí pro orientaci
- geografické znalosti – mapovali pobřeží
 - první glóbus sestaven Martinem Behenim (zmapovány pouze známé kontinenty)

1.2 Zprávy o orientálních zemích

- námořníci si vymýšleli zvláštní bytosti a poklady (řeky, kde se zlato a drahokamy dají nabírat do dlaní)

Marco Polo

- z Korčuly, uvězněn inkvizicí za vymyšlené zprávy o zámoří
- cestoval z Benátek do Číny
 - dostal se na dvůr Chána Kublaje (1271 – 1295), zapisoval pro něj cesty
 - zúčastnil se s ním výpravy na ostrov Zipangu (dnešní Japonsko)

Správa zámořského území

- Portugalsko, Španělsko – státní monopol, následně kolonie rozděleny
- Anglie, Nizozemí, Francie
 - polostátní obchodní společnosti
 - vykořisťovaly kolonie

Cesty do orientu

- obeplutí Afriky
- cesta na Západ

1.3 Portugalsko

- 1415 – dobytá Ceuta (poloostrov africké části Gibraltaru)
- princ **Jindřich Mořeplavec** - král ho nechtěl pustit, aby neztratil dědice → finančně podporoval plavby

Cesty podél Afriky

- hledali naleziště zlata
- dopluli na Kapverdské ostrovy
- 1444 – založení Společnosti pro obchod s koloniálním zbožím (suroviny, otroci)
- 1487 – Bartolomeo Dias doplul na jih Afriky k mysu Dobré naděje
- 1497 – Vasco da Gama
 - navazoval na cesty Bartolomea Diase
 - cca rok obeplouval Afriku a doplul od Indie→ dovoz drahokamů, hedvábí, koření, dřeva, ...
- 1500 – Pedro Álvares Cabral – Tra de Vera Cruz (Brazílie)

1.4 1. koloniální válka

- 1474–1479 –
 - Portugalsko chtělo ovládnout Katílii
- první dělení světa
- spor musel řešit papež
- 1494 – dohoda v Tordesillas
 - 2000km na západ od Kapverdských ostrovů je poledník
 - západ je portugalský, východ je španělský

1.5 Španělsko

- 1479 – ovládli Kanárské ostrovy
- 1479 – vznik Španělska

Kryštof Kolumbus

- portugalský král nechtěl cesty financovat → rozhodl se jít do Španělska (musel tajně uprchnout)
- **3. 8. 1492 – První Kolumbova cesta**
 - 11./12. 10. 1492 – dopluli na San Salvador
 - na pobřeží viděli fluoreskující řasy
 - obyvatelé nazváni Indiány
 - získali koření
- 2. Kolumbova cesta – kolem ostrovů
- 3. Kolumbova cesta – k pobřeží Jižní Ameriky
- 4. Kolumbova cesta – pobřeží Panamské šíje
- 1506 – zemřel ve Valladolidu (pravděpodobně pohřben na San Salvadoru)

1.6 Ostatní země

- 1501 – **Amerigo Vespucci** (jižní Amerika, popsal část pobřeží)
- 1513 – **Vasco Nunez De Balboa** překročil Panamskou šíji (přenesli loď, objevili záliv Rica → potvrdili, že Amerika je kontinent)

Plavba kolem světa

- 1519 – Fernão Magalhães (portugalský mořeplavec, financován Španěly)
 - vydali se na jihozápad s předpokladem, že obepluje Ameriku jako Afriku
 - ústí řeky Santa Cruz (Patagonie, část výpravy se vrátila zpět) → Magalhaesův průplav (mezi Amerikou a ohňovou zemí) → Filipíny
 - 1521 – zabít domorodci při vyjednávání (zbytek výpravy plul zpět)
 - 1522 – cestu dokončil Sebastian del Cano
- potvrzena kulatost Země

2 Conquista

2.1 Hernán Cortés

- 1517 – cesta na Yucatan (poloostrov v Mexiku)
- získal nového území od méně vyspělých civilizací

Mayové (Mexiko)

- městské státy
- pyramidy, sochy, obrázkové písmo, astronomie, kalendáře,
- dlážděné silnice
- poštovní styk, vodovody, mapy
- vyspělejší astronomie a kalendář, hrnčířství, řezbářství
- neznali železo, tažná zvířata
- časté přesídlování z důvodu vyčerpané půdy (neznali hnojení)
- považovaly Španěly za bohy (koně, palné zbraně, moře, ...)

Aztécká říše (Mexiko)

- strategické hlavní město na jezeře **Tenochtitlan**, král Montezuma
- **nové plodiny** – rýže, bavlna, pepř, vanilka, tabák, banány
- **domácí zvířata** – pes, krocan, husa, kachna
- polyteistické náboženství (obětování stovek lidí Opeřenému hadovi)
- 1535 – Cortés objevil Kalifornii (hledal El d'orado – zemi zlata)

2.2 Říše Inků (Peru)

- údolí Nasca, Mocha, centrum v údolí Cuzco, jezero Titicaca
- **Machu Pichu** – Španělé ho nikdy neobjevili
- inka – vládce (→ chybně nazývaný kmen)
- velké množství zlata – „slzy boha slunce“, nádoby, domy pobité plechy,
- bazény teplé vody okolo zámku, tepané květiny
- 1531-1535 – dobyli Franciscem Pizarro, Diego Almagro

Vyspělá kultura inků

- destilace medicíny z rostlin
- vzdělání pro úředníky
- sociální organizace
 - inka + dvůr, úředníci, řemeslníci
 - při dosažení určitého věku povinný sňatek, případně přiřazen partner, půda (kdo má půdu, platí daně)
- terasovitá pole hnojená guanem (trus mořských ptáků)
- lamy → vlna, mléko, maso

3 Vznik nových koloniálních mocností

3.1 Nizozemsko

- shromažďovali zboží přes pobřežní pevnosti
- směřovali do tichomoří → Indonésie, Moluky
- 1602 – založena nizozemská Spojená východoindická společnost

3.2 Anglie

- napadali španělské kolonie, snažili se je zabrat pro sebe, využívali piráty

Italští mořeplavci

- 1497 – **Giovanni Cabotto** (*John Cabbot*) → Labrador, Newfoundland (Kanada)
- Sebastian Cabotto → severoamerické pobřeží

Angličané

- **Walter Raleigh** – Virginie, 1627 kolonií
- **Henry Hudson** + **William Baffin** – hledali cestu kolem severní Ameriky
- 1596 – **W. Barents** objevil Špicberky
- **John Hawkins** – Guinea (podporoval obchod s otroky)

3.3 Ostatní mocnosti

- Francie – část Kanady (1535)
- Švédsko – od ústí řeky Delaware vytlačeni Nizozemci
- Dánsko a Německo – pouze neúspěšné pokusy

3.4 Výsledky a význam

- objevení vyspělých civilizací i mimo Evropu → míšení kulturních vlivů
- nové plodiny: brambory (plodina chudých), rajčata, cukrová třtina, tabák
- potvrzena kulatost Země
- základ světového obchodu
- přesun center obchodu na pobřeží Atlantiku
- **cenová revoluce** → **kapitalizace společnosti**
 - do Evropy přiváženo mnoho zlata a stříbra → hodnota peněz jde dolů, cena zboží nahoru
 - rozdělení městské společnosti na **buržoazii** (bohatí) a **proletariát** (pracující)
 - buržoazie platí daně → důležitá → chce se podílet na vládě → buržoazní revoluce

4 Renesance

4.1 Vznik renezanace

- 14. století, Itálie
- z italského *re-nascire* ... nový život
- emancipace a zvýšení významu bohatého měšťanstva
- důležitý vliv antiky: každý je zodpovědný za sebe, důraz na vzdělání a společenskou aktivitu
- typické rysy: individualismus, vzdělání, společenská aktivita

4.2 Italské trecento (14. století)

- koncept jednotné itálie

4.2.1 Literatura

- **Dante Alighieri** – poprvé zavedl spisovnou latinu, *Božská komedie*, *De monarchia* [monarka]
- **Francesco Petrarca** – korespondence s Karlem IV., *Canzoniere*, *Sto sonetů laure*
- **Giovanni Boccaccio** – *Dekameron*
- **Cola di Rienzo** – 1347 ovládl Řím

4.2.2 Malířství

- **Giotto di Bondone** – první plasticky vyvinuté postav
- **Simone Martini** – papežský palác v Avignonu

4.3 Italské quattrocento

- období rozkvětu Itálie pod vládou rodu Medici
- centrem renesance je Florencie
 - Cosimo I. Medici
 - Lorenzo I. il Magnifico (vzdělaný, podporoval umělce)
- typickým znakem je hledáním harmonie a vyváženosti

Platónská akademie

- 529 – zrušena Justiniánem
- za Lorenza obnovena

4.3.1 Architektura

Základní prvky

- horizontála, kopule, římsy, oblouky, sloupy, arkády (podloubí),
- pilastry – dekorativní polosloup
- balustráda – zábradlí tvořené kuželkami
- sgrafito dvoubarevná vyřezávaná omítka
- bosáž (rustika) – imitace kamenných kvádrů

Autoři

- Fillipo Brunelleschi – nalezištec ve Florencii, S. Maria del Fiore, palác Pitti a jiné stavby
- Leon Battista Alberti – popsal prvky renezanace v teoretických dílech

4.3.2 Malířství

- **Masaccio** – perspektiva
- **Piero della Francesca**
- **Sandro Botticelli** – rozměřil „krásné“ proporce lidského těla
- **Lorenzo Ghiberti** – dveře do Ráje

4.4 Italské cinquecento (16. století)

- vrcholné období renesance
- přestavba chrámu sv. Petra

Autoři

- **Giorgio Vasari** – napsal teoretické dílo popisující renesanci a životy významných autorů
- **Michelangelo Buonarroti** – sochař, malíř (Sixtínská kaple – *Zrození Adama*)
- **Raffael Santi** – *Sixtinská madona*
- **Leonardo da Vinci** – malíř a všechno – *Mona Lisa*, *Dáma s Hranostajem*, *Svatá žena samotřetí*
- **Mathias Grünewald**
- **Hans Holbein** – Nizozemec, působil v anglii, portrét Jindřicha, **Ježíš v Hrobě**
- Hieronymus Bosch – velmi detailní a rozsáhlé obrazy *Zahrada pozemských rozkoší* – Prado
- **Jan van Eyck** – výborná perspektiva, *Svatba manželů Arnolfiniových*
- Pieter Breugel [brechl]
- Donato Bramante

4.5 Renaissance u nás

- zámek v Bučovicích (arkády ze tří stran nádvoří)
- dům pánů z Kunštátu v Brně (nádvoří, arkády)
- letohrádek královny Anny

4.6 Manýrismus

- protáhlé tvary
- pitoreskní výjevy
- Parmigiano, Tintoretto
- **El Greco**

Manýrismus na dvoře Rudolfa II.

- Bartolomeus Spranger
- Hans von Aachen
- Arcimboldo
- Arden de Vries

5 Humanismus

- studia divina × studia humana
- studium klasických jazyků – aby si mohli přečíst antická díla
- Erasmus Rotterdamský: Chvála bláznovství
- **Johannes Gensfleisch von Gutenberg** – vynález knihtisku

Politologie

- Niccolo Machiavelli

Astronomie

- Mikuláš Kusánský
- Mikuláš Koperník
- Johannes Kepler
- Giordano Bruno
- Galileo Galilei (sestroji dalekohled)

Význam

- připravuje půdu pro další rozvoj novověké evropské kultury

6 Reformace

6.1 Příčiny reformace

- reakce na společenskou krizi
- krizový stav papežství
- všeobecná snaha reformovat církev
 - **konciliarismus** – říká, že koncil má větší autoritu, než papež
 - **papalismus** – autoritu má papež

Cíle reformace

- dodržování etických zásad křesťanství
- odstranění světské části církve

6.2 1. reformace (14.–15. stol.)

- John Wycliffe + lollardi
- M. Jan Hus, M. Jeroným Pražský (překládal Wycliffovy spisy)
- husitství v Čechách
- česká reformace → 1. země s oficiálně povolenými dvěma vyznáními (1436)

6.3 Německá reformace

- 16. stol. – rozdrobenost, církev vlastní většinu pozemků, zvyšování církevních poplatků

Martin Luther

- pocházel z Wittenberku
- 31. 10. 1517 – přibíhl **95 tezí** na dveře kostela (v latině, rychle přeloženy)
- usiluje o bezprostřední stav člověka a boha
- papež jeho spisy nechal spálit
- 1521 – Luther pozván na říšský sněm do Wormsu
- hrozilo mu zatčení → cca rok se ukrýval na Wartburgu, kde **přeložil Bibli**
- 1522 – zjistil, že má přívržence a začal znovu kázat → vznik nové církve
- navazoval na Husa (přijímání podobojí, kritika odpustků)
- důraz na vnitřní zbožnost
- neuznává celibát
- liturgický = národní jazyk
- stoupenci zejm. šlechta, majetní měšťané
- státní náboženství v Dánsku, Norsku, Švédsku, Islandu
- stoupenci: České země, Uhersko, Sedmihradsko

1524–1526 – Německá selská válka

- nejradikálnější Durynsko – **Thomas Müntzer** (Cvikov)
- vycházel z Husa, ale radikálnější
- 1521 – pokus o podnícení nové revoluce v Praze
- rovnost všech lidí
- 1525 – poraženo, Müntzer popraven
- 1526 – definitivní porážka i v Tyrolsku a Salzbursku

Münsterská komuna

- **novokřtění** – křtít by se měli až dospělí lidé, kteří si jsou uvědomit váhu křtu
- společný majetek, vojenská povinnost, protokomunistická diktatura
- 1534 – obsazen Münster
- 1535 – komuna vojensky poražena
- novokřtění na Moravě

6.3.1 Katolíci × protestanti

- říšský sněm ve Špýru – protestanti tvrdí, že lidem nepřísluší hlasovat o správnosti náboženství
- 1531 – vznik šmalkadské jednoty (vojensko-politicko-náboženský spolek luteránských knížat)
- 1546–1547 – šmalkaldská válka
 - ukončena porážkou lutheránů u Mühlberku
- 1555 – Augsburský mír
 - *cuius regio, eius religio* – čí vláda, toho víra
 - všichni obyvatelé musí vyznávat náboženství panovníka → vznik **teritoriálních církví** → ještě rozdrobenější Německo
- konec monopolu katolické církve i na území Německa
- Filip Melanchton dotvořil zásady luteránství

6.4 Švýcarská reformace

Huldrych Zwingli

- navázal na Husa
- lidé mají **právo vzdorovat** nespravedlivé vrchnosti
- proti učení o transsubstanciaci – přeměna podobojí je pouze symbolická (katolíci ji berou doslovně)

Jan Kalvín

- od 1541 v Ženevě – republika bez společenských privilegií (pronásledován z Francie)
- konzistoř má být vedoucí orgán republiky
- smyslem života je **práce, aktivní a mravný život**
- učení o **predestinaci** – člověk je svým chováním předurčen k spasení / zatracení
- vrchnosti, která tak nežije je **nutné se vzepřít**, třeba i násilím
- z Ženevy vzniká společenská republika – všichni jsou si společensky rovni

Miguel Servetus

- nizozemský biolog (objevil malý krevní oběh)
- fanatik
- 1553 upálen Kalvínem v Ženevě

6.5 Význam reformace

Helvetská konfese

- Skotsko (1560)
- Uhersko, Polsko, Porýní
- státní náboženství v Nizozemí
- Francie – hugenoti
- Anglie – puritáni
- Amerika
- reformace klade důraz na vnitřní zbožnost, prosazování národních jazyků a ospravedlňuje buržoazní revoluce

7 Protireformace

- protestanti – protireformace
- katolíci – reforma katolické církve

Vztah katolíků k reformaci

- papež Pavel III. (1534 – 1549)
 - Sanctum Officium (1542) – „svatý úřad“ – obdoba inkvizice
- papež Pavel IV. (1549 - 55) – bojovný
 - převažuje vliv katolíků, kteří chtěli zlikvidovat protestantismus – „bojovný katolicismus“
 - 1534 – založení řádu Societas Jesu Ignácem z Loyoly
 - 1540 uznán papežem
 - misijní činnost i do protestantských zemí
 - základní myšlenkou bylo, že řád je hlavní, jedinec neznámá nic, smyslem života je plnit řád
 - pochopili důležitost působení v dětství → vznik propracovaného systému jezuitských škol
 - poskytovaly výborné vzdělání za nízkou cenu
 - učitelé byli vzdělaní vědci na špičce svého oboru
 - jezuitský vědec Kamel → na Filipínách objevil rostlinu Kamélii
 - na konci školního roku veřejné zkoušky → děti měly větší motivaci studovat
 - do jezuitských škol posílali své děti i protestanti

1545 – 1563 – Tridentský koncil

- přelom v dějinách katolické církve
- kněží hromadili stavy a funkce → definována nová pravidla
- papež byl ustanoven větší autoritou než koncil (papalismus)
- nesmí se hromadit církevní úřady
- založeny biskupské semináře, nakonec nutné složit slib – „credo ...“ (věřím)
- některá usnesení jsou platná do 20. století
- ekumenismus – snaha o sjednocení křesťanských církví

8 Šíření reformace

8.1 Francie od konce 15. století do počátku 17.

- klasicky absolutistický stát (základy položeny Ludvíkem XI. po stoleté válce)
- po r. 1453 stabilizace
- expanzivní politika
 - do Itálie (Karel VIII.)
 - boj s Habsburky o miláno 1521–1544
- od roku 1519 tlak Habsburků ze dvou stran
 - Karel V. Habsburský se stává císařem
- František I. (1515–1547)
- Jindřich II. (1547–1559)(syn Františka I.)
 - nevěsta Kateřina Medicejská
 - děti:
 - František II. (1559–1560) (prvorozený syn a nástupce)
 - Karel IX. (1560–1574) (ve vládě zastupován poručníky včetně Kateřiny Medicejské)
 - Jindřich III. (1574–1589)
 - Markéta z Valois („královna Margot“)

2. pol. 16. století

- roste vliv reformace – kalvinistů – hugenotů [igenotů]
- oporou dynastie Bourbonů
- 1562 – **krvavá lázeň ve Vassy** – **František de Guise** nechal podpálit stodolu sloužící jako hugenotský kostel (63 mrtvých, >100 zraněných)
- katolická liga (**Jindřich de Guise**) × protestantská Unie (**Jindřich Navarrský de Bourbon**)

Bartolomějská noc

- 23. 8. 1572
- **sňatek Jindřicha Navarrského s Markétou z Valois** s cílem sjednocení katolíků a protestantů
- katoličtí kněží v Paříži svalovali na hugenoty všechna neštěstí → davová nenávisť hugenotů
- na hostině po sňatku zavražděn **admirál Coligny** v katedrále Nottre Dame
- tímto odstartováno vraždění hugenotů – 3000 v Paříži, celkem 10 000 ve Francii
- Jindřich Navarrský se ukryl v komnatách Markéty z Valois a následně uprchl

Jindřich IV. Navarrský de Bournon (1589–1610)

- 1598 – **edikt nantský** – zrovnoprávnění hugenotů s katolíky
- rozvoj hospodářství
 - monetaristická politika – stát nezasahuje do ekonomiky (důležitý je trh)
 - snížení daní, reforma finanční správy (sjednocení měny)
 - stavba silnic, mostů, vodních kanálů
 - kolonizace Kanady
 - podpora nizozemské revoluce
- 1610 – Jindřich IV. zavražděn fanatickým mnichem
- druhé manželství s **Marií Medicejskou** → Ludvík XIII.

8.2 Vzestup Habsburků

Ludvík XIII. (1610–1643)

- poručnická vláda Marie Medicejské
- vlády se ujímá **kardinál Richelieu** (dobrá vláda)
- 1614–1789 – nescházejí se generální stavy – absolutismus

70. léta 15. století

- 1477 – spor o Burgundsko Fridricha III. Habsburský s Ludvíkem XI. Francouzským
- Fridrich získal část Burgundska (Nizozemí) sňatkem s Marií Burgundskou

Dvě větve Habsburků

- Državy Habsburků
- děti Filipa a Johany Kastilských
- **Karel V.** – **Španělsko**, Nizozemí, Sardinie, Sicilie, kolonie v J. Americe, kolonie v Jižní Americe
- **Ferdinand I.** – **Rakousko**, Čechy, Uhersko

Absolutismus ve Španělsku

- Reconquista
- 1479 – vznik Španělska
- oporou Ferdinanda II. Aragonského města a hidalgové
- oporou Karla V. Habsburského – grandi
- 1520-1521 – povstání komunérů (Toledo)
- 1527 – sacco di Roma – boj o itálii
- hospodářský úpadek
- neúspěšný boj s protestanty
- 1555 – Augsburský mír („*Cuius regio, eius religio*“)
- Karel V. se vzdal moci → Ferdinand I. císařem

Filip II (1556-1598)

- 1556 – Karel V. předává vládu ve Španělsku synu Filipu II.
- netolerantní katolický fanatik
- bez koncepce hospodářské politiky
- zvyšoval daně kvůli válkám, vojensky potlačoval povstání
- 1588 – Filip II. poražen Anglií v La Manche

9 Buržoazní revoluce v Nizozemsku

Vztah ke Španělsku

- připojeno na počátku 16. stol. za Filipa II.
- 1557 – státní úpadek
 - **Filip II. zadlužen** šlechtě → zavedeny dlužní úpisy
 - zvýšení daní v Nizozemsku, omezování pravomocí provincií, pronásledování protestantů
- pronásledování protestanti podporování hugenoty z Francie

Nizozemské provincie v 16. století

- Nizozemí děleno na **17 provincií** – každá má svůj sněm, místodržitele, privilegia
- Jih – Valoni
 - bohaté Flandry a Brabantsko (Antverpy)
 - kalvinisti, katolíci
- Sever – Vlámové [flámové]
 - důležité provincie Holland, Zeeland, Utrecht
 - lutheráni, kalvinisti, novokřtělci
- mezi provinciemi jsou hospodářské i společenské rozdíly
 - sever chudší než jih
 - na severu rybářství, provincie u moře bojují o půdu × na jihu rozvoj řemesla
 - na jihu jsou nejdůležitější vrstvou měšťané a šlechta × na severu jen měšťané (obchodníci, řemeslníci)
 - na severu kalvinisti, lutheráni × na jihu umírněnější i katolíci

Generální sněm

- schází se v něm 17 místodržitelů
- předsedá mu **generální místodržící**, který je přímo zvolen králem jako jeho zástupce
- **Markéta Parmská** (1559–1567)
 - rádce kardinál **de Granvelle**
 - tyran, upírána privilegia, zvyšovány daně
 - velká vlna odporu z provincií → vznik opozice
 - 1564 – de Granvelle odvolán

Opozice

- umírněná: většinou šlechta
 - Vilém Oranžský (p), hrabě Egmont (k), hrabě Hoorn (k)
- radikálové:
 - 1566–1567 – obrazoborecké hnutí
- španělským králem vyslán **vévoda z Alby** → hrůzovláda
 - rada pro nepokoje (1568)
 - mučení, vyslýchání, popravování opozice (nejen protestantů) – vévoda a vláda si nechávali majetek
 - daň **alcabala** [alcavala] – dvojitá daň (z prodeje i koupě)
 - 1568 – neúspěšný útok Viléma Oranžského

Gézové

- chudší část obyvatelstva, bojovala proti Španělům
 - poskytnut dočasný azyl v Anglii, hrozil ale útok od Španělů → vyhnání
 - útok na Nizozemsko (nic jiného jim nezbývalo)
 - 31.3/1.4 1572 – ovládli přístav Brielle s pomocí nové armády Viléma Oranžského
- Alba odvolán

Roztrhání Nizozemska

- 1576 – vydrancovány Antverpy Španěly
- nová povstání proti Španělům (Bruggy, Brusel, Gent)
- 1577 – věčný edikt – Španělé se stáhnou → vyjednávání o odstoupení
- 1579 – **Arraská unie** – jižní provincie zůstávají se Španělskem
- 1579 – **Utrechtská unie** – severní provincie nechtějí zůstat se Španělskem
- 1581 – **Haagská unie** – 7 severních provincií tvoří **Spojené Nizozemí**
 - stavovská republika (generální stavy, místodržící – dědičně titul Vilém Oranžský)
 - státním náboženství – kalvinismus, tolerují se ale všechna reformovaná náboženství
 - velmi bohatý stát z obchodu
 - 1602 – založena Východoindická společnost
 - 1621 – založena Západoindická společnost
 - 1626 – založen nový Amsterdam(dnešní New York)
- 1609 – Nizozemsko uznáno jako samostatný stát
- 1648 – samostatnost potvrzena **vestfálským mírem**

10 Anglie

Jindřich VII. (1509–1547)

- stabilizace
- rozdělení společnosti
 - **yeomani** – zemědělci
 - **gentry** – venkovská šlechta, feudálové
 - **nová šlechta** (noví baroni) – kupují si titul od krále
- hvězdná komora – soudní instituce zabývající se politickými záležitostmi
- správní systém farnost < hrabství < parlament – dolní sněmovna (volení poslanci z hrabství)

Způsoby podnikání

- chov ovcí – ohrazování, prodej vlny Nizozemcům
- odliv pracovní síly z venkova do měst
- obchod, stavba lodí

Jindřich VIII. (1509–1547)

- zvláštní rysy reformace
 - královská reformace
 - oženil se s vdovou po svém bratru – Kateřinou Aragonskou (jediná dcera přežila porod – Marie)
- nutnost dědice → pokus o rozvod – papež nepovolil kvůli vlivu španělské královské rodiny
- osobnosti
 - **Thomas Wolsey** – kardinál, arcibiskup canterburský, hříšník, kritizován
 - **Thomas More** – spisovatel (*Utopie*), učenec
 - **Thomas Cranmer** – reformátor, první anglikánský arcibiskup, Cambridge, popraven
 - **Thomas Cromwel** – reformátor, rádce krále, popraven

- manželky
 - Kateřina Argaonská – neměla syna
 - Anna Boleynová – nevěrná, míchala se do politiky, popravena za vlastizradu
 - Jana Seymourová – syn Eduard VI.
 - Anna Clévská – dobrovolně se rozvedly
 - Kateřina Howardová – popravena za nevěru
 - Kateřina Paarová

Královská reformace

- 1533 – oddělení anglikánské církve
- 1534 – Act of Supremacy – revize církevních zákonů

Anglikánství

- král spravuje církevní majetek
- král ruší církevní úřady
- král jmenuje kardinály, biskupy, ...

Eduard VI. (1547–1553)

- regentská vláda **lorda Somerseta**
- zemřel jako chlapec

Marie Tudorovna (1553–1558)

- perzekuce nekatolíků – „Bloody Mary“
- manželka Filipa II. Španělského

Alžběta I. Anglická (1558–1603)

- krásná, ale nikdy se neprovdala
- cílem udržení stability a míru
- nové podnikání
 - chov ovcí – vlnářství
 - námořní obchod
- podpora hugenotů a gézů
- soupeření se Španělskem – Filip II.
- Marie Stuartovna – Skotsko
 - uprchla do Anglie kvůli podezření z vraždy dvou svých manželů
 - 1578 – Marie Stuartovna popravena za spiknutí proti Anglii s Filipem II.
- 1588 – Neporazitelná Armáda Filipa II. poražena v La Manchském průlivu

10.1 Alžbětínská Anglie

- **Erasmus Rotterdamský**
- sir **Walter Raleigh** [rolí]
 - založil Virginii
 - 1603 – uvězněn v Tauru
- **William Shakespeare** – existenciální otázky → hrají se do dnes
- vliv nizozemského malířství a francouzské architektury

11 Rusko

11.1 Opakování

- 13. století – Rozpad Ruska
- Novgorodské knížectví
- Vladimirsko suzdalské knížectví
- Ivan I. Kalita
- Dimitrij Donský
- 14. stol. – úpadek Zlaté hordy
- 1478 – připojil Ivan III. Novgorod a jiná knížectví k Moskvě
- 1480 – Ivan III. přestal platit daně Tatarům
- nový stát Moskevská Rus

11.2 Stav v 2. pol. 15. století

Sousedé Rusi

- na západě Litva, Livonsko
- na jihu Tataři
- na východě Sibiř – možnost výbojů

Hospodářství

- zemědělství
 - **votčina** – dědičná půda
 - **poměstí** (nedědičná, udělena panovníkem) → poměšči = služebná šlechta
- obchod s Evropou vázl – strach z Tatarů
 - trasa Moskva – Lublin – Krakov – Praha
 - trasa Moskva – Lublin – Poznaň – Hanza
- města mají zemědělský charakter (dřevěné domy, ...)
- největšími městy jsou Novgorod, Pskov, Nižní Novgorod, Vladimir, Suzdal, Moskva

Církev

- pokusy o reformaci neúspěšné
- církevní dogmata označena za nedotknutelná
- církev má právo na světskou moc
- až do 20. stol. populární idea třetího Říma
 - jediná správná církev je ruská pravoslavná
- 1589 – moskevský metropolita se stává patriarchou

11.3 Ivan IV. Hrozný

(1533–1584)

- otec Vasilij III.
- na trůn nastupuje ve 3 letech → ovládán bojary
- **reformy** – správní, právní, vojenské, hospodářské
- 1547 – korunován prvním ruským carem
- 1547–1550 – ruské stavovské shromáždění **Duma**
 - připravovala zákonní **Stoglav**
- 1552 – dobyl Kazaň
 - vyvražďování a přesídlování obyvatel → porušování
 - otevření cesty ke Kaspickému moři

Výboje do Evropy

- snaha oslabit Livonsko a získat přístup k Baltu
- Livonské války (1558–1582)
 - Moskevská Rus poražena Lublinskou unií
 - 1582 – mír pro Rusko ztrátou, vinu dával bojarům

Samoděržaví

- odebral půdu bojarům – snaha o zlomení jejich moci
- předána nižší šlechtě výměnou za vojenskou povinnost → **opričina** (opriční vojsko)
- bojaři vysídleni do okrajových oblastí na **zemštinu** – neúrodná
- reforma prosazována terorem → katastrofické důsledky
 - půda nemohla být obdělávána
 - hladomor
 - povražděno obrovské množství mužů, žen i dětí
- psychicky narušený – zabil svého syna
- reformy silně narušili Rusko, ale vedli k ruskému absolutismu – samoděržaví

11.4 Car Fjodor

(1584–1598)

- syn Ivana IV.
- opožděný → regent **Boris Godunov**
- likvidace bojarské opozice (Sujští, Bělští, Romanovci, Glinští)
- 1584 – založen přístav Archangelsk
- 1587 – příměří na 15 let s Polskem
- 1590–93 – úspěšná válka se Švédskem
- 1595 – uzavřen Věčný mír → přístup k Finskému moři
- 1598 – zemřel Fjodor → Godunov korunován carem

Car Boris Godunov (1598–1605)

- hromadné útěky poddaných → nevolnictví
- opozice do vyhnanství
- 1600–1603 – hladomor
- bojaři se spojili s Poláky
- 1605 – Godunov zemřel

11.5 Období zmatků na přelomu 16. a 17. století

- Ivan IV. byl mnohokrát ženatý → spory o trůn
 - **Lžidimitrij I., Lžidimitrij II.** – vydávali se za Ivanovy syny
- 1613 – zvolen carem Michal Fjodorovič Romanov (mladý → lehko ovladatelný)

11.6 Kultura

- architektura
 - chrámy – barevná fasáda
 - chrám Vasila Blaženého v Moskvě
- malířství
 - ovlivněno Itálií – biblické výjevy, hierarchická perspektiva
- literatura
 - 16. stol. – polemické spisy
 - svod ruských letopisů – vznik jednotné kroniky
 - dopisy a poselství Ivana IV.
 - **Azbukovnik** – encyklopedie
 - **Domostroj** – o morálce a náboženství

12 Vznik habsburské monarchie

12.1 První Habsburkové

Ferdinand I. Habsburský (1526–1564)

- na základě nástupnických smluv si dělal nároky na český trůn, podle Zlaté buly sicilské mají ale slovo stavové
- český trůn byl silně zadlužený → zvolen Ferdinand
 - zvolen za podmínky že nebude omezovat stavy, ...
- pokus o centralizaci → odboj
 - ignoroval zemské úřady
 - 1546 – svolání zemské hotovosti – šlechta je povinna poskytnout vojsko, poskytnuto velmi málo, většinu musel zaplatit sám
 - šmalkaldská válka
 - březen 1547 – protestantská šlechta a města chtějí omezit moc panovníka
- srpen 1547 – Bartolomějský sněm v Praze
 - před sněmem k zastrašení stavů popraveni dva páni a dva měšťané
 - král svolává sněmy a obsazuje zemské úřady
 - královská města ztratila hlas na zemském sněmu → přestala být samostatným politickým subjektem
 - dědicové mohou být přijati za krále za vlády předchůdce → možnost ovládání volby svých nástupců
 - městům omezena samospráva, nesmí mít armádu
- perzekuce jednoty bratrské
- rekatolizace – jezuité (katolíků bylo jen 10%)

Nástup Habsburků v Uhersku

- střední a drobná šlechta pro **Jana Zápoiského** – vedl úspěšné boje s Turky
- **magnáti** = vyšší šlechta soustředěna kolem Marie Uherské → pro jejího bratra **Ferdinanda Habsburského**
- oba korunováni uherským králem → vnitřní válka
- 1540 – Jan Zápoiský umírá
- Sülejman I. „hájl zájmy“ syna J. Z.
- Ferdinand podporován císařem Karlem V.
- 1541 – poražení Habsburkové u Budína
 - Turci obsadili většinu Uher (do 1547)
 - Habsburkům zůstalo Slovensko
- 1547 – Uhersko rozděleno
 - Budínský pašalík
 - Sedmihradské knížectví
 - Uherské království

Maxmilián II. (1564–1576)

- ovlivněn lutheránstvím → nedůvěra katolíků a papeže
- neúspěšný pokus o získání polského trůnu od vymřelých Jagellonců
- 1575 – česká konfese
 - spojení novoutrakvistů, českých bratrů a lutheránů
 - stvořili nové vyznání a vyžadovali jeho uznání
 - pán nesmí nutit své poddané ke své víře (x Ausburský mír)
- 1575 – účast na českém zemském sněmu
 - chtěl uznat syna Rudolfa za nástupce, schválit mimořádné daně na posílení koruny
 - konfesi potvrdil ústně
 - ve Vídni konfesi odvolal

12.2 Rudolf II.

(1576–1611)

- **španělská strana**
 - katolická
 - **Jaroslav Bořita z Martinic, Vilém Slavata z Chlumu, Karel z Lichtenštejna, Albrecht z Valdštejna**
- **stavovská opozice**
 - 90%
 - Karel st. ze Žerotína, Václav Budovec z Budova, Petr Vok z Rožmberka
- 1583 – Rudolf přesídlil do Prahy → posílení českých katolíků
 - aby se zbavil své matky
 - stavební a umělecký rozvoj Prahy
 - přesídlování učenců a diplomatů do Prahy
 - 70 alchymistů (John Dee, Edward Kelly, Tadeáš Hájek z Hájku (botanik, astronom), Johannes Kepler (matematik), Tycho de Brahe (astronom))
 - Rudolfovy sbírky – část ve Vídni, velká část ukradena Švédy
 - malíři: Bartolomeus Spranger, Hans von Aachen, Arcimboldo
 - sochař: Adrien de Vries

Uhersko

- 1593–1606 – Uhersko pleněno Turky
- Rudolf II. se pokouší o protireformaci
- 1604 – 1. protihabsburký odboj – podporován Turky
- pověřil bratra Matyáše aby vyjednal mír s Uherskem
- 1606 – Matyáš vyjednal mír pro Rudolfa nevýhodný
- 1607–1608 – odboj rakouských a moravských stavů – chtějí raději vládu Matyáše
- 25.6. 1608 – Libeňský mírzůstaly mu Čechy
- 9. 7. 1609 – **Majestas Rudolfiná**
 - potvrzuje českou konfesi
 - 30 defenzorů – dodržují na dodržování konfese (ze všech stavů)

Konec vlády Rudolfa II.

- 1611 – vpád pasovských do Čech
 - požádal o pomoc bratrance → chtěl vojensky dosáhnout odvolání Majestas Rudolfinu
- 1611 – Rudolf II. abdikoval
- 1612 – v Praze zemřel – pohřben v chrámu sv. Víta

13 Třicetiletá válka (1618–1648)

13.1 Válka česká – České stavovské povstání (1618–1620)

Matyáš (1611–1619)

- 1612 – Matyáš korunován císařem římským
- nevládnul v Praze → vláda místodržících
- nedodržoval konfesi – protireformační politika
- 1617 – Oñatova smlouva
 - Španělští Habsburkové se vzdaly nároku na středoevropské državy → kandidátem Ferdinand Štýrský (Habsburk)
- 1617 – zemský sněm – Ferdinand Štýrský přijat za budoucího krále – domnívali se, že ho ještě mohou odvolat
- porušování Majestátu
 - březen 1618 – svolání defenzoři do Prahy
 - sněm zakázán Matyášem → 21.5. – druhý sjezd v Karolínu (radikálové)
 - za porušování majestátu mohou místodržící
 - 23.5.1618 – **3. česká defenestrace**
 - J. Bořita, V. Slavata, Fabricius (písař) vyhozeni
 - spadli na svah → nezemřeli

Průběh povstání

- cíl odboje – přerozdělení moci ve prospěch nekatolíků
- 24. 5. 1618 – svržen král
 - zemská vláda 30 direktorů
 - Václav Vilém z Roupova, Jindřich Matyáš Thurn
- připojily se Lužice a Slezsko
- Morava neutrální (Karel st. ze Žerotína)
- květen 1619 – brněnský převrat – Ladislav Velen ze Žerotína
- chyby – spoléhají na zahraniční pomoc (Unie, Jakub I., Nizozemí, Uhersko)
- 20. 3. 1619 – zemřel Matyáš
- tažení na Vídeň

31. 7. 1619 – Generální sněm zemí Koruny české

- konfederace Čech, Moravy, Slezska, Lužic (všechna jsou rovnoprávná)
- nová ústava
 - pokroková → chtějí ji i Rakouští stavové
 - sesazen Ferdinand II.
- 26. 8. 1619 – zvolen kurfiřt Fridrich Falcký
 - 28. 8. 1619 – Ferdinand II. zvolen císařem římským (1619–1637)
- leden 1620 – připojení uherské opozice (Gábor Bethlen)

Obrat v povstání

- 1620 – Maxmilián Bavorský nabídl pomoc císaři (chtěl se stát kurfiřtem místo F. Falckého)
- 8. 11. 1620 – bitva na Bílé hoře
 - císařské vs. české vojsko
 - obojí žoldnéřské, podobně velké, ale české špatně placené
 - ústup směrem k Praze na Bílou horu → císařští obsadili Prahu
 - stavové bitvu prohráli
 - zatčení členové opozice
 - konfiskace majetku nekatolické odbojné šlechty – $\frac{3}{4}$ pozemků → skupováno německou a italskou šlechtou
- 21. 6. 1621 – staroměstská exekuce – 3 páni, 7 rytířů, 17 měšťanů
- násilná rekatolizace (univerzita pod, dohledem jezuitů, Majestát zrušen)
- 1624 – vypovězení nekatoličtí duchovní
- 1627 Č, 1628 M – vypovězení nekatoličtí stavové (150 000 emigrantů)
- 1627 Č, 1628 M – Obnovené zřízení zemské
 - český trůn dědičně Habsburkové
 - panovník je nejvyšší hlavou moci zákonodárné a soudní
 - úředníci jsou odpovědní jen králi
 - katolické = jediné dovolené náboženství
 - němčina zrovnoprávněna s češtinou (postupně vytlačuje)
 - vláda má sídlo ve Vídni
 - položeny základy absolutismu

Kultura doby předbělohorské

- jazyk a literatura – Jan Blahoslav, Jiří melantrich z Aventina, Daniel Adam z Veleslavína, Pavel Skála ze Zhoře, Pavel Stránský, Václav Vratislav z Mitrovic, literátská bratrstva
- věda – Tadeáš Hájek z Hájku, Václav Hájek z Libočan
- hudba – Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic

13.2 Evropský kontext války

Příčiny

- náboženské
- hospodářské – nárok Habsburků na střeoevropské državy
- společenské – absolutismus

2 tábory

- katolický – španělští a rakouští Habsburkové + papež, podpora Polska
- protestantský – Nizozemí, Anglie, Francie, Dánsko, Švédsko

3 tábory v SŘŘ

- kalvinistická unie – kuřfírt Fridrich Falcký (1608)
- katolická liga – Maxmilián Bavorský (1609)
- luteráni – saský kuřfírt Jan Jiří – přiklání k vedoucí straně

13.3 II. válka falcká

(1621–1623)

- císařská vojska (Johann Tilly) obsadila se španělskou pomocí Falc
- Morava – Jan Jiří Krnovský + Valaši
- uherský odboj – Gabriel Bethlen
- 1622 – Bethlen uzavřel mír s císařem
- 1623 – Bavorsko získalo kuřfírstkou hodnost

13.4 III. válka dánská

(1625–1629)

- nekatoličtí stavové: Nizozemsko + Anglie, Dánsko, severní německo, F. Falcký, G. Bethlen
- 1625 – haagská koalice – vedení Kristián IV.
- Albrecht z Valdštejna × Kristián IV.
 - Albrecht sestavil na vlastní náklady armádu pro císaře
 - duben 1626 – Albrecht poražen u Dessau
- srpen 1626 J. T. Tilly porazil Kristiána IV. u Lutteru
- 1627 – Valdštejn zlikvidoval zbytky protihabsburského vojska na Moravě a Slezsku → vrchním velitelem císařské armády (Meklenbursko)
- 1629 – restituční edikt – navrácení majetku katolické církvi
- 22. 5. 1629 – mír v Lübecku
- srpen 1629 – Valdštejn propuštěn z císařských služeb

13.5 IV. válka švédská (1630–1635)

- 1630 – Gustav II. Adolf se vylodil v Pomořanech
- 1631 – spojenci Švédska: Sasko, Braniborsko
- září 1631 – bitva u Breitenfeldu (poražen Tilly)
- Švédové vpadli do Bavorska
- listopad 1631 – Sasové obsadili severní Čechy a Prahu → dočasný návrat exilantů do Čech
- 1632 – Tilly padl u Rainu
 - 1632 – povolán Valdštejn (pravomoci, nová armáda)
 - Sasové vytlačeni z Čech
- 16.11.1632 – bitva u Lützenu – padl Gustav II. Adolf

- královna Kristina – vzdělaná
- rádce generál Axel Oxenstierna [Oxnšterna]
- 25. 2. 1634 – Valdštejn zavražděn v Chebu – nedůvěryhodný
- září 1634 – Švédové poraženi u nördlingenu
- Sasové začali vyjednávat o míru
- 30.5.1635 – pražský separátní mír
 - separátní – pouze mezi císařem a Sasy, neúčastnily se všechny dotčené strany
 - nelegální podle zlaté buly Karla IV.
- Sasko získalo Lužici
- 1635 – mír Braniborsko

13.6 V. válka švédsko-francouzská

(1635–1648)

- květen 1635 – Richelieu vypověděl válku Španělsku
- spojenci císaře – Sasko, Braniborsko, Dánsko
- leden 1639 – Švédové vpadli do severního Německa
 - 1642 – Leonard Torstenson vpadl do Slezska a na Moravu
 - 1643 – 1. obléhání Brna
- 1645 – Torstenson zvítězil u Jankova
- 4.5 – 23. 8. 1645 – 2. obléhání Brna
 - Švédové drancovali okolní vesnice
 - obránce Brna – Radouit de Souches [radui de suš]
 - Francouz, kalvinista
 - páter Martin Středa (jezuíta, mobilizoval koleje)
 - generál Ogilvy (skot)
 - několikrát výpravy pro zásoby potravin
 - zvonění v 11. hodin
- Ferdinand III. (1637–1657)
- od 1644 mírová jednání ve Vestfálsku – Münster, Osnabrück
- dopis J. A. Komenského švédskému kancléři A. Oxenstiernovi
 - srpen 1648 vpád Švédů (gen. Königsmark) do Prahy

24. 10. 1648 – Vestfálský mír

- situace vrácena do roku 1624
- císař oslaben v ŘŘ – zakázán absolutismus
- uznání území Sasku (Lužice) a Braniborsku
- Francie – získá Alsasko (až k Rýnu)
- Švédsko – ústí řeky Odry, Labe, Vesery
- odvolán restituční edikt
- Nizozemí a Švýcarsko samostatné
- Německo a Itálie nadále rozdrobené

Důsledky války

- úbytek cca 1/3 obyvatel (zůst. Čechy – 1mil., Morava, Slezsko – 1/2 mil.)
- šlechta získala zabavené pozemky → potřeba obdělávat → němečtí imigranti
- málo lidí → zvyšování daní → utužení nevolnictví („druhé nevolnictví“)
- zvýšení rozdílů ve vývoji západní > střední > východní Evropa

14 Buržoazní revoluce v Anglii (1640–1660)

- Stuartovci

Jakub I. Stuart (1603–1625)

- král skotský a anglický
- konkurence Nizozemců – dobří v obchodu
- státní monopoly (sůl, víno, mýdlo)

Karel I. (1625–1649)

- psychicky a fyzicky slabý
- spor o moc s parlamentem
- 1629 – rozpuštění parlamentu → absolutismus
- oporou vysoká šlechta, biskupové, některé obchodní společnosti
- opozicí (od 30. let) puritáni (angličtí kalvinisté)
- 1639 – povstání ve Skotsku (chtěl zavést anglikánskou církev)
- 1640 – Karel nucen svolat parlament aby mohl vypsát mimořádné daně na válku se Skotskem

14.1 1. období (1640–1642)

- král chtěl využít rozporů mezi poslanci
- 4. 1. 1642 – Karel I. vtrhl s vojskem do parlamentu aby zatkl 5 hlavních představitelů
 - varování, parlament se obrátil kvůli králi
 - kvůli bezpečnosti Karel I. přesídlil do Oxfordu

Diferenciace puritánů

- **presbitariáni** – umírnění, pro dohodu s králem, bohatá šlechta a buržoazie
- **independenti** – král se má podrobit parlamentu, střední šlechta, obchodníci a majitelé manufaktur
 - v druhé fázi dále rozdělení
 - **levelleři** – politická práva pro „závislé“ muže, střední městské a venkovské vrstvy
 - **diggeri** – nejradikálnější, chudina, chtějí politickou a majetkovou rovnoprávnost pro všechny obyvatele

14.2 2. období (1642–1649)

- 22. 8. 1642 – Karel I. vyhlásil parlamentu válku
- z počátku parlament nevítězil výrazně
- vedení parlamentních vojsk převzal **Oliver Cromwell**, zavedl reformy → „New Model Army“
 - do armády přijímal i nemajetné a zařídil jim výbavu
 - vojáci byli povyšováni v hodnostech za zásluhy → i neurození vojáci měli šanci dosáhnout vysoké pozice – motivace
 - všichni vojáci procházeli výcvikem
- 1644 – bitva u Marston Moor
- 1645 – bitva u Naseby
- 1647 – Karel I. uprchl do Skotska
- → 2. občanská válka
- independenti vyloučili presbyteriány z parlamentu – Kusý parlament (do 1653)
- Soud s králem
- 30. 1. 1649 – Karel I. popraven

14.3 3. období (1649–1660)

- 19.5.1649 – parlament vyhlásil Commonwealth
- potlačeno povstání diggerů
- 1649 – 1652 připojeno Irsko
- 1651 – navigační akta
 - popisuje, kdo může do anglie dovážet zboží
 - anglické lodě / lodě ze zemí, kde se zboží vyrobilo
 - proti Nizozemcům, kteří se živili překupnictvím
 - podpora buržoazie
- 1653 – Cromwell rozehnal parlament, kvůli zneužívání svého postavení
- nový parlament → Cromwell jmenován lordem protektorem → vojenská diktatura
- 29. 5. 1660 – Karel II. v Anglii – konec revoluce

14.4 Restaurace Stuartovců

Karel II. (1660–1685)

- syn Karla I.
- potrestat zodpovědné za smrt Karla I. (nechal oběsit mrtvého Cromwella)
- pokus o návrat k absolutismu
- 1679 – Habeas Corpus Akt
 - presumpce nevin
- 1666 – požár Londýna
 - umožnění vzniku nových budov
- ženatý s katolickou portugalskou princeznou

Jakub II. (1685–1688)

- bratr Karla II.
- otevřeně chtěl obnovit absolutismus a katolicismus

→ všeobecný odpor

- utekl

14.5 Slavná revoluce (1688–1689)

- 30. 6. 1688 – Vilém III. Oranžský a Marie II. Stuartovna (dcera Jakuba II.) podepsali **Listinu práv**
- 13. 2. 1689 – Vilém III. korunován králem → Anglie = konstituční monarchií
- toryové – konzervativci
- wigové – liberálové

Anna Anglická Stuartovna(1702–1714)

- dcera Jakuba II.
- 1707 – sloučen anglický a skotský parlament → **Království Velké Británie**

14.6 Výsledky a význam

- buržoazie se může podílet na vládě
- ekonomický význam – předstihnutí Nizozemska,

15 Absolutismus a parlamentarismus

- od středověké stavovské monarchie k novým státním formám

Anglie po slavné revoluci

- Bill of Rights: rozhodující je Parlament
- král bez parlamentu nemůže vyhlášovat a rušit zákony, vybírat daně, udržovat vojsko
- dolní sněmovna – volby
- moc zákonodárná – parlament
- moc výkonná – král a ministři
- volební systém
 - toryové – konzervativci
 - whigové – liberálové
 - vláda závisela na parlamentní většině
 - menšinová strana – právo a povinnost kritizovat vládu a hledat lepší řešení → parlamentní opozice
 - částečně zrušena cenzura → v novinách se mohou psát i kritické články → vznik veřejného mínění – důležité pro korigování parlamentu
 - volební právo – jen menšina majitelů půdy
 - tajné právo až v 19. stol.
 - středověké rozdělení volebních obvodů

Jiří I. Hanoverský (1714–1727)

- vzdálený z rodu Stuartovců
- němec
- první ministr = zástupce krále, komunikuje s vládou (král neuměl anglicky)
- první první ministr (1721–1740) – **Robert Walpole** (whig)
- vznik občanské společnosti, demokracie

16 Francie v 17. až 18. století

- klasický absolutismus

16.1 Ludvík XIV.

(1643–1715)

- do 1661 – poručník Mazarin (nástupce kardinála Richelieu)
- posílena moc krále
- fronda
- král rozhoduje o vnitřní i zahraniční politice, má výkonnou, zákonodárnou i soudní moc
- od 1614 se neschází generální stavy (do 1789 – VFR)
- „Stát jsme my“ (majestátní plurál)
- armáda a výboje
 - 119 000 mužů, doživotní vojenská služba
 - moderní zbraně (bajonety, píky, muškety)
 - 1667–1697 – výbojné války
 - zabrat Nizozemsko, posunout hranice k rýnu
 - devoluční právo – dcery z prvního manželství mají přednost v nástupnictví před syny z druhého → nároky na Nizozemí – „devoluční válka“
 - obecně do válek hodně investoval a moc nezískal
 - ze začátku podporován buržoazií

1701–1713 – válka o španělské dědictví

- kandidáti
 - Filip z Anjou (vnuk Ludvíka XIV)
 - Karel Habsburský
 - Josef Ferdinand Bavorský
- 1701 – velká aliance proti Francii (aby se nemohla spojit se Španělskem)
 - Anglie, Prusko, Nizozemsko, Portugalsko, SŘŘ, Savojsko, Hannoverko
- 1704 – Britové dobyli Gibraltar
- 1713 – mír v Utrechtu – potvrzeno Britské vlastnictví Gibraltaru
- 1714 – mír v Rastattu
 - Španělským králem se stal Filip z Anjou
 - Habsburkové dostali Belgii

Nákladná politika

- výboje – neúspěšné → ztráta podpory buržoazie
- nákladný dvůr – král Slunce (zábavy, divadla, oděvy, ...)
- vystavěn zámek ve Versailles
- Palais Royal
- oporou krále církev, úředníci (dobře placení), armáda

→ **špatná ekonomická situace**

Merkantilismus

- ministr financí **Jean-Baptist Colbert** [žán batist kolbér]
 - z měšťanských řad, vynikající ekonom, zavedl nový systém
 - stát je bohatý, když má aktivní obchodní bilance (vyváží více zboží než dováží)
- **protekcionismus** – vysoká cla na dovážené výrobky → větší odbyt domácího zboží
 - podpora zakládání **manufaktur** – výroba **drahých** parfémů, látek, gobelínů (nástěnné koberce) → nebyly příliš kupovány
 - budování cest, průplavů (lodní doprava je nejlevnější) pro podporu obchodu
 - koloniální **výboje** (Louisiana, Kanada, Madagaskar, Přední Indie, Indonésie; Východo a Západoindická společnost)

Náboženská politika

- snaha o sjednocení – („un roi, une foi, une loi“ [in roa, in foa, in loa] = „jeden král, jedna víra, jeden zákon“)
- 1685 – zrušen Edikt nantský → emigrace protestantů → ztráta intelektuální a pracovní síly

Shrnutí

- začátek Ludvíkovy vlády byl úspěšný
- konec – Francie před ekonomickým bankrotem
- do testu: „absolutismus, centralismus, byrokracie“

16.2 Ludvík XV. (1715–1774)

- děti Ludvíka XIV. moc umíraly → pravnuček
- mladý → regentská vláda Filipa Orleánského
- neúspěšná snaha o hospodářské reformy → pokračování ekonomického úpadku

17 Francouzská hegemonie

- hegemonie = převaha

17.1 Situace po 30-leté válce

- Francie je nejsilnější mocnost → **expanzivní politika**
- přirozené hranice – Pyreneje, Alpy, Rýn
- získá strategicky významných míst – jih. šp. Nizozemí, Alsasko, Štrasburk
- spojencem Švédsko

Střední a východní Evropa

- 1683 – Turci oblehli Vídeň
- Jan III. Sobieski porazil Mustafa Pašu
- pomoc prince Evžena Savojského

Rakouský protiútok

- princ Evžen Savojský
 - 1686 – dobyl Budín
 - 1697 – porazil u Zenty Mustafu II.
 - 1699 – mír – Turci se zřekli vlády v Uhrách

Válka o španělské dědictví

- 1701 – 1703
- Habsburkové vs. Bourboni
- 1713 – Utrechtský mír
- Šp. králem Filip z Anjou
- Habsburkové – J. Nizozemí, Neapolsko, Milánsko
- **pragmatická sankce** (1713)
 - Karel VI.
 - pokud vymře dynastie po meči, dědičná práva dostane ženská větev
- Anglie – Gibraltar, obchod se šp. koloniemi
- konec francouzské převahy

18 Východní Evropa po 30leté válce

18.1 Rusko v 17. – 18. století

Expanze

- zájem o pobaltí (kvůli zamrznání Archangelsku)
- boj o Ukrajinu s Polskem
 - kozáci – svobodní obyvatelé jihoruských stepí
 - od 1648 – odboj kozáků proti Polákům, spojení s Ruskem
 - 1667 – hranicí Dněpr
- 1679 – ovládnuta Kamčatka → čínské hranice
- 1689 – smlouva v Něrčinsku – stanovena pevná hranice mezi Ruskem a Čínou

18.1.1 Petr I. Veliký

- snaha překonat zaostalost Ruska
- studijní cesta do západní Evropy (inkognito pracoval v manufaktuře)
- usoudil nutnost reforem a přístupu k Baltu

Severní válka (1700 – 1721)

- protišvédská koalice – Sasko, Polsko, Dánsko
- 1700 – porážka Rusů u Narvy (v jejím důsledku reformy)
- 1703 – založen Petrohrad v ústí řeky Něvy
 - zamýšlena jako vojenská pevnost
 - od roku 1712 hlavním městem
- 1708-09 – Karel XII. táhl do Ruska
- 1709 – bitva u Poltavy – obrat ve válce
- 1721 – **Nystädský mír**
 - Rusko získalo Řížského a Finského zálivu (dnešní Estonsko a Lotyšsko)

Reformy Petra I.

- armáda, baltské loďstvo
- hospodářské reformy
 - vznik nevolnických manufaktur
 - stavba lodí → zisk → prodej velmocem
 - těžba železa v Urale
- politické reformy
 - vznik senátu
 - území rozděleno na gubernie
- kulturní reformy
 - přivezena ze západu 1. tiskárna (zničena církví)
 - tištěny první noviny
 - přivážena a překládána technická literatura ze západu
 - 1725 – založena Akademie věd
 - 1755 – Založena Univerzita v Moskvě

18.1.2 Kateřina II. Veliká (1762–1796)

- po smrti Petra I. zmatky ve vládě
- nástup po **palácovém převratu** (vraždě Petra III.)
- reorganizace říše, navázala na Petra I.
- 1773–1775 – poráženo povstání kozáků pod Jemeljana Pugačova (Ukrajina–Ural)
- úspěšné boje s Turky → ovládnut Krym a černomořské pobřeží
 - přístup jak k Baltu, tak k Černému moři
- **Grigorij Alexandrovič Potěmkin** – rádce a milenec, významný vojevůdce
 - nechal domy a cesty vylepšit podél inspekční cesty → „Potěmkinova vesnice“
- korespondence s francouzskými osvícenci
 - v praxi nepoužila osvícenské reformy, protože se domnívala, že by je zaostalé Rusko nepochopilo

18.2 Vznik Pruska

Celky, ze kterých Prusko vzniklo

- **Braniborsko** – 1415 koupili od Zikmunda Lucemburského Hohenzollerové
- **Východní Prusko** – řádové území, velmistr řádu Albrecht Hohenzollern r. 1525 přistoupil k luterství (1618)
- **Západní Pomořany** – připojeny r. 1648 k Braniborsku

Velký kurfiřt

- **Friedrich Vilém** (1640–1688)
- reformy armády
- panovnický absolutismus
- chytrá diplomacie za 30leté války
- základy pro vznik prusko-braniborského státu
- syn Fridrich I.

Fridrich I.

- ve válce o španělské dědictví se postavil na stranu Habsburků
- za odměnu byl korunován králem od Leopolda I.
- 1701 – první pruský král
- podpora umění a věd
 - 1694 – založena univerzita v Halle
 - 1696 – založena Akademie umění v Berlíně
 - 1700 – založena Společnost věd
- přestavba Berlína

Fridrich Vilém I.

- ne příliš inteligentní
- spořivý, nepodporoval vědu a kulturu
- financování silné armády
 - moderní výzbroj a výstroj
 - branná povinnost – možnost se vykoupit (šlechta)
 - tvrdý výcvik – tvrdé fyzické tresty (kůl, ulička, zasypání)
- junkeři – šlechtic, který je feudálem a zároveň významným důstojníkem v armádě
- zavedena povinná školní docházka (gramotnost vojáků)
- armáda pouze na obrannou funkci

Fridrich II. Veliký

- 1740 – dohoda s Bavorskem a Francií
- válka o habsburské dědictví
 - dvě války slezské (1740–42, 1744–45) → zisk Slezska
 - sedmiletá válka (1756–1763)
 - Prusko + Anglie × Rakousko + Francie + Rusko
 - 1763 – definitivní zisk Slezska
- vnitřní politika: osvícenský panovnický absolutismus
 - merkantilismus
 - **Všeobecné pruské právo** – nový právní systém
 - náboženská tolerance – příchod intelektuálů z Francie (zrušený edikt nantský)
 - tvrdý postih neposlušnosti
 - podpora věd a umění
 - Ch. Wolf (vytvořil německé filozofické názvosloví), La Mettrie, Voltaire, I. Kant
- „*Filosofof ze Sanssouci*“ (zámek podle vzoru Versailles)

Fridrich Vilém II. (1786–1797)

- 2. a 3. dělení Polska

Fridrich Vilém III. (1797–1840)

18.3 Rozpad Polska

1. dělení Polska

- navrhl Filip II. Veliký (Prusko)
- Prusko: vojvodství Pomořanské, Malborské, Chelmiňské a menší části Velkopolska
- Rakousko: Halič a část vojvodství Sandoměřského, krakovského
- Rusko: část Běloruska a Livonska
- ztráta 30% území
- 1791 – Sejm vypracoval ústavu podle francouzského vzoru
- 1792 – útok Ruska

2. dělení Polska (1793)

- Rusko: oblast Vilna, Minsku, Ukrajina
- Prusko: zbytek Velkopolska, část Kujavska a Mazovska, Gdaňsk
- Krakov – povstání šlechty
 - Tadeusz Kosciuszko ovládli Varšavu
 - poražení ruskou armádou

3. dělení Polska (1795)

- Rusko: Litva, Bělorusko, Ukrajina
- Prusko: Velkopolsko s Varšavou až po Němen
- Rakousko: Malopolsko s Krakovem, Halič, Bug
- Polsko zaniká, obnoveno až po 1. světové válce

19 České země po 30leté válce (1648–1740)

- Ferdinand III. (1637–1657)
- Leopold I. (1657–1705)
- Josef I. (1705–1711)
- Karel VI. (1711–1740)

Vláda a správa

- nejvyšší kancléř království českého (Víděň)
- zemská vláda
- zemští úředníci jsou zodpovědní jen králi
- snaha o centralizaci
- ztráta Horní a Dolní Lužice

Náboženské poměry

- netolerance nekatolických vyznání
- 1651 – soupis obyvatel podle vyznání
- rekatolizace
 - nová biskupství – Hradec Králové, Litoměřice
 - 1729 – svatořečení Jana Nepomuckého
 - působení jezuitů

Sociální a ekonomické poměry

- úbytek obyvatelstva o 1/3
- přísnější přehledy rustikálu (poddanské půdy)
- právní normy → utužení nevolnictví
- nevolnictví povstání
- 1680 – Čechy, Plzeňsko, Ovčí vrch u Čeliva
- 1680 – robotní patent Leopolda I.
 - robotník je povinen robotovat 3 dny v týdnu
- 1692 – Chodové x Volf Maxmilián Lamingen z Albenreuthu
 - Chodové chápali patent jako úplné osvobození
 - poraženo
 - vůdci zatčeni a potrestáni
 - 1695 – popraven Jan Sladký Kozina
 - „Lomikare, Lomikare, ...“
 - Lamingen doopravdy po roce zemřel (pravděpodobně strachem že se prokletí vyplní)
- počátky průmyslu
 - podniká šlechta
 - města jsou omezena privilegií
 - cechy bránily vývoji
 - sklářství, vlnářství, soukenictví
 - manufaktury: Kounicové (Slavkov), Valdštejnové (Horní Litvínov)
 - česká a moravská šlechta ve státních službách

Školství a výchova

- jezuitské koleje
- piaristická gymnázia
- 1654 – Karlo-Ferdinandova univerzita
 - čeština se vůbec nevyučovala
- barokní kultura – vrchol barokního umění na světě
- zemský patriotismus – vlastenectví šlechty (vlast je tam, kde mám majetek)
- po Bílé hoře konec náboženské tolerance
- úpadek českého jazyka (poněmčování slov, používání německých slov → hantec)
 - udržován na venkově (Hájkova kronika česká)

20 Uhersko po 30leté válce

Stavovská povstání

- v Uhersku se nikdy nepovedlo Habsburkům prosadit absolutismus (odpor šlechty a poddaných)
- náboženské otázky nedůležité – tolerance (→ imigrace protestantů)

Povstání Imricha Tökölyho

- 1678 – vzniklo u Mukačeva
- obsazeno území Horních Uher až po Váh
- využívají Turci – postup na Vídeň (1683)
- 1687 prešovské jatky
 - veřejná poprava 24 osob jako trest za povstání (především popraveni měšťané za zločin šlechty)

Povstání Františka Rákoczyho II.

- syn Imricha Tökölyho
- 1703 – počátek povstání
- Habsburkové sesazení z trůnu
 - volba Maxmiliána Emanuela Bavorského za nového krále
 - spojenci Ludvíka XIV.
 - očekávali pomoc Francie a Švédska
- 1708 – bitva u Trenčína
 - Francie vyčerpána bitvou o Španělské dědictví, Švédové zastavení u Poltavy → neměli podporu
 - 1711 – Szatmárský mír 1711
 - zaručoval beztrestnost povstalcům
 - potvrzeny náboženské svobody
 - daně musí být schváleny uherským sněmem
 - na oplátku trůn vrácen Habsburkům
 - první kroky k osamostatnění
 - nevolníci → zbojníci (Juraj Jánošík – 1713 popraven)

21 Osvícenský absolutismus v habsburské monarchii (1740–1790)

21.1 Války o španělské dědictví (1701–1714)

- Středoevropští Habsburkové ztrácí Španělsko
- zůstává jim Belgie a území v Itálii
- 1713 – **Pragmatická sankce** Karla VI. – trůn se dědí i přes ženskou linii
- synové Karla VI. zemřeli jako děti → dynastie vymírá po meči → nastupuje Marie Terezie

21.2 Marie Terezie (1740–1780)

- provdána za **Františka Štěpána Lotrinského** (nevýhodné, Lotrinsko vzdáno Francii → velkovévoda Toskánský)
- současníkem Fridrich II. Veliký (pruský král 1740–1786)

Slezské války

- Marie Terezie vs. Prusko + Bavorsko, Sasko, Francie
- 1. 1740–1742
- 2. 1744–1745
- ztráta Slezska
- korunována královnou českou
- František Štěpán (manžel) císařem římským (Marie Terezie nebyla nikdy korunována císařovnou)

Sedmiletá válka

- **Rakousko** + Francie, Rusko, Švédsko, Sasko vs. **Prusko** + Anglie
- vpád Prusů do Saska, Čech (1756, 1757)
- 18. 6. 1757 – bitva u Kolína (Prusko × Rakousko (L. J. Daun))
 - první porážka Pruské armády → stažení pruských vojsk z českých zemí
- carevna Alžběta zemřela → car Petr III. → Rusko neutrální
- 1763 – mír v Hubertsburgu – Rakousko s Pruskem
- mír v Paříži – Francie s Anglií
- definitivní ztráta Slezska
- válka se odehrávala v koloniích (Kanada, Indie)

Centralizační reformy

- snaha o pevné **spojení Českých zemí** s Rakouskem – nejdůležitější země monarchie
- snaha o **germanizaci** celé monarchie
- **správní:**
 - Direktorium pro věci veřejné a komorní – vláda
 - Dvorská státní kancelář – kancléřem – hrábě Václav Antonín Kounic
- **právní:**
 - nejvyšší soudní dvůr ve Vídni
 - 1769 – trestní zákoník
 - 1776 – zákaz mučení

- zákaz procesů o čarodějnictví
- **berní:**
 - 1748 – Tereziánský katastr
 - 1754 – sčítání obyvatelstva – od 1762 každý rok
- **ekonomické:**
 - sjednocení míry, váhy, měny, podpora manufaktur, stavba silnic
- **školské:**
 - 1774 – povinná školní docházka
 - školy triviální (v mateřském jazyce), hlavní (města), normální (větší města), přípravky pro učitele
 - industriální školy
 - univerzita vyňata z dohledu církve
 - hlavním vyučovacím jazykem je němčina
- **vojenské:**
 - 7-letá vojenská povinnost pro všechny muže (17–40 let)
 - vojenská akademie
- **sociálně ekonomické:**
 - 1775 – povstání sedláků na Náchodsku (poraženo u Chlumce)
- **robotní patent podle majetku**
 - čím více majetku, tím více roboty
 - nejvíc – tři dny týdně
 - nejméně – 13 dní ročně
- 1777 – F. A. Raab – placená robota

21.3 Josef II. (1780–1790)

- dynastie habsbursko-lotrinská
- spoluvládce Marie Terezie od 1765
- 1773 – zrušen jezuitský řád → ruší „neprospěšné“ řády → vznik kasáren, chudobinců, nemocnic
- nová biskupství: Brno (1777), České Budějovice (1785)
- prosazování germanizace
- zlepšeno posílení Židů
- 13. 10. 1781 – **Toleranční patent** –luterství, kalvinismus, ortodoxní víra
- 1. 11. 1781 – **Patent o zrušení nevolnictví** (robota zrušena až o století a půl později)
 - zisk osobní svobody
 - možnost svatby, poslání dětí do školy, etc.
- vybudoval pevnosti Terezín a Josefov

21.4 Leopold II. (1790–1792)

- vévoda toskánský
- pokračoval v politice Josefa II.
- ústup osvícenství

22 Baroko a rokoko

- poslední dva ucelené slohy

Společnost

- Evropa nábožensky rozdělena
 - rekatolizace: české země, Falc, Polsko, Francie
 - jansenismus – C. Jansen; Ypres; klášter Port Royal; Blaise Pascal
 - v katolických zemích
 - „Srdce má své důvody, o kterých rozum neví“ – Blaise Pascal
 - pietismus
 - v protestantských zemích
 - důraz na zbožnost, charitu, školství
- francouzská literatura – dominantní
 -

Rozvoj vědy

- empirický výzkum + teorie + experiment
- astronomie: G. Galilei
- fyzika: B. Pascal, Giovanni Torricelli, I. Newton
 - Newton – 1687 objev gravitačního zákona
 - Pascal – vymyslel první počítač stroj
- fyziologie: W. Harvey, A. van Leeuwenhoek (mikroskop)

Filosofie

- empirismus
 - F. Bacon – „vědění je moc“
 - indukce – od jednotlivosti ke zobecnění
 - Atlantida – nedopsané filosofické dílo
 - T. Hobbes
 - teoretik státního absolutismu
 - stát je společenská smlouva mezi lidmi
 - „homo homini lupus“ = člověk člověku vlkem – stav společnosti bez státu
- osvícenství
 - John Locke
 - důležitá přirozená práva člověka
 - oddělení moci výkonné a zákonodárné
 - lidské vědomí je nepopsaný list papíru, zkušenostmi se popisuje
- racionalismus
 - R. Descartes
 - matematik → dedukce – hledal filosofické axiomy
- B. Spinoza
 - pantheismus (příroda = bůh)
 - matematická teorie etiky
- G. W. Leibniz
 - diferenciální a integrální počet
 - doplnil Aristotelovy logické zákony
 - „svět = harmonie monád“

Výtvarné umění

- baroko („nepravidelná perla“)
- protestantské země – klasicizující, umírněné baroko
- katolické země – ???
- vznik na konci 16. stol. v Římě
- hlavní znaky: disharmonie, dynamičnost, iracionalismus, nadpřirozeno, nadsázka, popírání hmoty (vznášející se postavy), ilusionismus (fake okna)
- cílem je podnícení duchovního života

Architektura

- ovál, stlačený oblouk, oválná nebo lichoběžníková okna, kupole s lucernou, iluzionistické fresky
- Lorenzo Bernini – kolonáda na nám. sv. Petra
- Fontána di Trevi v Římě
- Francesco Borromini
- Jacques Lemercier – kostel v Sorboně
- J. Hardouin-Mansart – chrám v Paříži – Napoleonovo mauzoleum
- Jan B. Fischer z Erlachu
- J. L. Hildebrandt

Čechy a Morava

- Kryštof Dientzenhofer – Chrám sv. Mikuláše na Malostranském náměstí
- Kilián Dientzenhofer – Chrám sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí (koncertní sál)
- Francesco Caratti + F. M. Kaňka – Černínský palác (MZV)
- Jan Blažej Santini-Aichel – Kostel na Zelené hoře
- Svatý kopeček u Olomouce
- Sousoší svaté trojice – Olomouc

Sochařství

- dynamismus, nařasené šaty, dvojsovité prohnuté postvy, tvarová a výrazová nadsázka
- „memento mori“ – pamatuj na smrt
- L. Bernini – sousoší sv. Terezie
- Jan Brokoff, Ferdinand Maxmilián Brokoff – sochy v Praze na Karlově Mostě
- Matyáš Bernard Braun – hrad Kuks

Malířství

- Pohyb, dramatické scény, napětí
- barevný ilusionismus, temnosvit, šerosvit (osvícení nejdůležitější postavy)
- nábožensko mytologické a alegorické výjevy
- fresky, závěsné obrazy
- Caravaggio – zakladatel
- Francie: N. Poussin, C. Lorrain, L. Le Nain, Ch. Le Brun
- Španělsko: D. Velázquez, B. E. Murillo
- Nizozemí: P. P. Rubens, A. van Dyck, Rembrandt van Rijn, J. Jordanes, F. Smyders, J. Vermeer, F. Hals
- Anglie: T. Geinsborough
- Čechy: K. Škréta, P. Brandl, J. Kupecký, V. V. Reiner
- V. Hollar – český protestant, působí v Anglii (Dobrá kočka, která nemlsá)

Hudba

- polyfonie
- komorní hudba, opera – nový žánr
- Claudio Monteverdi – zakladatel žánru opery (Orfeus, Euridika)
- A. Corelli, A. Vivaldi
- N: J. S. Bach (Fugy), F. Händel
- A: H. Purcell
- Č: Fr. Míča, J. Mysliveček, F. Bixi, J. Stamic, J. D. Zelenka, J. a J. Bendové, ...

22.1 Rokoko

- 2. třetina 18. století – sloh Ludvíka XV.
- od francouzského „kamenný“
- česko – od 1730, po 1750 se prolíná s klasicismem
- asymetrický ornament C, nebo S

Architektura

- Malý Trianon
- Sanssouci
- Place de la Concorde

Malířství

- Antoin Watteau – Pierot, Dostaveníčko
- Francois Boucher, Jean Honoré Fragonard – lechtivé náměty

Hudba

- Alessandro Scarlatti, G. F. Teleman, Joseph Haydn, w. aA. Mozart

Literatura

23 Osvícenství

- reakce na temné baroko
- John Locke, Isaac Newton
- od víry k rozumu
- od církevních dogmat k vědeckému poznání
- deismus
- od fanatismu k toleranci
- smyslem života = prosazování pokroku
- návrat k antice
 - vzorem řečtí a římscí učenci a demokracie

23.1 Francie

- ohlas v aristokratické společnosti (Voltaire, Montesquieu)
- svět lze vysvětlit racionálně
- přírodu lze ovládnout
- odmítali feudální systém
- deismus – mechanické zákony, bůh je velký mechanik
- mechaničtí materialisté
- P. H. Holbach, J. O. de la Mettrie (Člověk stroj)
- A. Helvetius

Charles Louis Montesquieu

- O duchu zákonů
- respektování přirozených práv člověka o (osobní svoboda, rovnost před zákony)
- oddělení moci výkonné, zákonodárné a soudní

Jean Jacques Rousseau (1712 – 1778)

- člověk je od přírody dobrý, civilizace ho poškodila (soukromé vlastnictví, egoismus)
- navrhoval návrat k původní rovnosti lidí, k přírodě
- prosazoval přímou demokracii, rovnost, volnost
- „rovnost, volnost, ...“ – autorem prvních dvou slov
- Společenská smlouva
- pedagog: Emil aneb o výchově, sám své děti poslal do nalezince
- ekonom
 -

24 Seznam letopočtů

Zámořské cesty

Důvody

1453 – cesty do orientu Obsazeny **osmanskými turky**

Zprávy o orientálních zemích

Portugalsko

1415 – dobytá Ceuta

1444 – založení Společnosti pro obchod s koloniálním zbožím

1487 – Bartolomeo Dias doplul na jih Afriky k mysu Dobré naděje

1497 – Vasco da Gama

1500 – Pedro Álvares Cabral – Tra de Vera Cruz (Brazílie)

1. koloniální válka

1474–1479 –

1494 – dohoda v Tordesillas

Španělsko

1479 – ovládli Kanárské ostrovy

1479 – vznik Španělska

3. 8. 1492 – První Kolumbova cesta

11./12. 10. 1492 – dopluli na San Salvador

1506 – zemřel ve Valladolidu

Ostatní země

1501 – **Amerigo Vespucci**

1513 – **Vasco Nunez De Balboa** překročil Panamskou šíji

1519 – Fernão Magalhães

1521 – zabit domorodci při vyjednávání

1522 – cestu dokončil Sebastian del Cano

Conquista

Hernán Cortés

1517 – cesta na Yucatan

1535 – Cortés objevil Kalifornii

Říše Inků (Peru)

1531–1535 – dobyli Franciscem Pizarro, Diego Almagro

Vznik nových koloniálních mocností

Nizozemsko

1602 – založena nizozemská Spojená východoindická společnost

Anglie

1497 – **Giovanni Cabotto** (*John Cabbot*) → Labrador, Newdoundland

1596 – **W. Barents** objevil Špickberky

Ostatní mocnosti

Výsledky a význam

Renesance

Vznik renezance

Italské trecento (14. století)

Italské quattrocento

Italské cinquecento (16. století)

Renesance u nás

Manýrismus

Humanismus

Reformace

Příčiny reformace

1. reformace (14.–15. stol.)

Německá reformace

31. 10. 1517 – přibíl **95 tezí** na dveře kostela

- 1521 – Luther pozván na říšský sněm do Wormsu
- 1524–1526 – Německá selská válka
- 1521 – pokus o podnícení nové revoluce v Praze
- 1525 – poraženo, Müntzer popraven
- 1526 – definitivní porážka i v Tyrolsku a Salzbursku
- 1534 – obsazen Münster
- 1535 – komuna vojensky poražena
- 1531 – vznik šmalkadské jednoty
- 1546–1547 – šmalkaldská válka
- 1555 – Augsburský mír

Švýcarská reformace

Význam reformace

Protireformace

- 1534 – založení řádu Societas Jesu Ignácem z Loyoly
- 1545 – 1563 – Tridentský koncil

Šíření reformace

Francie od konce 15. století do počátku 17.

- 1562 – krvavá lázeň ve Vassy
- 1598 – edikt nantský
- 1610 – Jindřich IV. zavražděn

Vzestup Habsburků

- 1614–1789 – nescházejí se generální stavy
- 1477 – spor o Burgundsko
- 1479 – vznik Španělska
- 1520–1521 – povstání komunérů (Toledo)
- 1527 – sacco di Roma
- 1556 – Karel V. předává vládu ve Španělsku synu Filipu II.
- 1588 – Filip II. poražen Anglií v La Manche

Buržoazní revoluce v Nizozemsku

- 1557 – státní úpadek
- 1564 – de Granvelle odvolán
- 1566–1567 – obrazoborecké hnutí
- 1568 – neúspěšný útok Viléma Oranžského
- 31.3/1.4 1572 – ovládli přístav Brielle
- 1576 – vydrancovány Antverpy Španěly
- 1577 – věčný edikt
- 1579 – **Arraská unie**
- 1579 – **Utrechtská unie**
- 1581 – **Haagská unie**
- 1602 – založena Východoindická společnost
- 1621 – založena Západoindická společnost
- 1626 – založen nový Amsterdam
- 1609 – Nizozemsko uznáno jako samostatný stát
- 1648 – samostatnost potvrzena **vestfálským mírem**

Anglie

- 1533 – oddělení anglikánské církve
- 1534 – Act of Supremacy
- 1578 – Marie Stuartovna popravena za spiknutí proti Anglii s Filipem II.
- 1588 – Neporazitelná Armáda Filipa II. poražena v La Manchském průlivu

Alžbětínská Anglie

Rusko

Opakování

Stav v 2. pol. 15. století

- 1589 – moskevský metropolita se stává patriarchou

Ivan IV. Hrozný

- 1547 – korunován prvním ruským carem
- 1547–1550 – ruské stavovské shromáždění
- 1552 – dobyl Kazaň

Car Fjodor

- 1584 – založen přístav Archangelsk
- 1587 – příměří na 15 let s Polskem
- 1590–93 – úspěšná válka se Švédskem
- 1595 – uzavřen Věčný mír
- 1598 – zemřel Fjodor → Godunov korunován carem
- 1600–1603 – hladomor
- 1605 – Godunov zemřel

Období zmatků na přelomu 16. a 17. století

- 1613 – zvolen carem Michal Fjodovič Romanov

Kultura

Vznik habsburské monarchie

První Habsburkové

- 1546 – svolání zemské hotovosti
- březen 1547 – protestantská šlechta a města chtějí omezit moc panovníka
- srpen 1547 – Bartolomějský sněm v Praze
- 1540 – Jan Zápošlý umírá
- 1541 – porážení Habsburkové u Budína
- 1547 – Uhersko rozděleno
- 1575 – česká konfese
- 1575 – účast na českém zemském sněmu

Rudolf II.

- 1583 – Rudolf přesídlil do Prahy
- 1593–1606 – Uhersko pleněno Turky
- 1604 – 1. protihabsburký odboj
- 1606 – Matyáš vyjednal mír pro Rudolfa nevýhodný
- 1607–1608 – odboj rakouských a moravských stavů
- 25.6. 1608 – Libeňský mír
- 9. 7. 1609 – **Majestas Rudolfiná**
- 1611 – vpád pasovských do Čech
- 1611 – Rudolf II. abdikoval
- 1612 – v Praze zemřel

Třicetiletá válka (1618–1648)

Válka česká – České stavovské povstání (1618–1620)

- 1612 – Matyáš korunován císařem římským
- 1617 – Oñatova smlouva
- 1617 – zemský sněm – Ferdinand Štýrský přijat za budoucího krále
- březen 1618 – svolání defenzoři do Prahy
- 21.5. – druhý sjezd v Karolíně
- 23.5.1618 – **3. česká defenestrace**
- 24. 5. 1618 – svržen král
- květen 1619 – brněnský převrat
- 20. 3. 1619 – zemřel Matyáš
- 31. 7. 1619 – Generální sněm zemí Koruny české
- 26. 8. 1619 – zvolen kurfiřt Fridrich Falcký
- 28. 8. 1619 – Ferdinand II. zvolen císařem římským
- leden 1620 – připojení uherské opozice
- 1620 – Maxmilián Bavorský nabídl pomoc císaři
- 8. 11. 1620 – bitva na Bílé hoře
- 21. 6. 1621 – staroměstská exekuce
- 1624 – vypovězení nekatolíctí duchovní
- 1627 Č, 1628 M – vypovězení nekatolíctí stavové
- 1627 Č, 1628 M – Obnovené zřízení zemské

Evropský kontext války

II. válka falcká

- 1622 – Bethlen uzavřel mír s císařem
- 1623 – Bavorsko získalo kuřfiřtskou hodnost

III. válka dánská

- 1625 – haagská koalice
- 1627 – Valdštejn zlikvidoval zbytky protihabsburského vojska
- 1629 – restituce
- 22. 5. 1629 – mír v Lübecku
- říjen 1629 – Valdštejn propuštěn z císařských služeb

IV. válka švédská (1630–1635)

- 1630 – Gustav II. Adolf se vylodil v Pomořanech
- 1631 – spojenci Švédska: Sasko, Braniborsko
- září 1631 – bitva u Breitenfeldu
- listopad 1631 – Sasové obsadili severní Čechy a Prahu
- 1632 – Tilly padl u Rainu
- 1632 – povolán Valdštejn
- 16.11.1632 – bitva u Lützenu
- 25. 2. 1634 – Valdštejn zavražděn v Chebu
- září 1634 – Švédové poraženi u nördlingenu
- 30.5.1635 – pražský separátní mír
- 1635 – mír Braniborsko

V. válka švédsko-francouzská

- květen 1635 – Richelieu vypověděl válku Španělsku
- leden 1639 – Švédové vpadli do severního Německa
- 1642 – Leonard Torstenson vpadl do Slezska a na Moravu
- 1643 – 1. obléhání Brna
- 1645 – Torstenson zvítězil u Jankova
- 4.5 – 23. 8. 1645 – 2. obléhání Brna
- 24. 10. 1648 – Vestfálský mír

Buržoazní revoluce v Anglii (1640–1660)

- 1629 – rozpuštěn parlament
- 1639 – povstání ve Skotsku
- 1640 – Karel nucen svolat parlament

1. období (1640–1642)

- 4. 1. 1642 – Karel I. vtrhl s vojskem do parlamentu

2. období (1642–1649)

- 22. 8. 1642 – Karel I. vyhlásil parlamentu válku
- 1644 – bitva u Marston Moor
- 1645 – bitva u Naseby
- 1647 – Karel I. uprchl do Skotska
- 30. 1. 1649 – Karel I. popraven

3. období (1649–1660)

- 19.5.1649 – parlament vyhlásil Commonwealth
- 1649 – 1652 připojeno Irsko
- 1651 – navigační akta
- 1653 – Cromwell rozehnal parlament
- 29. 5. 1660 – Karel II. v Anglii

Restaurace Stuartovců

- 1679 – Habeas Corpus Akt
- 1666 – požár Londýna

Slavná revoluce (1688–1689)

- 30. 6. 1688 – Vilém III. Oranžský a Marie II. Stuartovna (dcera Jakuba II.) podepsali **Listinu práv**
- 13. 2. 1689 – Vilém III. korunován králem → Anglie = konstituční monarchie
- 1707 – sloučen anglický a skotský parlament

Výsledky a význam

Absolutismus a parlamentarismus

Francie v 17. až 18. století

Ludvík XIV.

1685 – zrušen Edikt nantský
Ludvík XV. (1715–1774)

Francouzská hegemonie

Situace po 30-leté válce

- 1683 – Turci oblehli Vídeň
- 1686 – dobyl Budín
- 1697 – porazil u Zenty Mustafu II.
- 1699 – mír – Turci se zřekli vlády v Uhrách

Východní Evropa po 30leté válce

Rusko v 17. – 18. století

- od 1648 – odboj kozáků proti Polákům
- 1667 – hranicí Dněpr
- 1679 – ovládnuta Kamčatka → čínské hranice
- 1689 – smlouva v Něrčinsku
- 1700 – porážka Rusů u Narvy
- 1703 – založen Petrohrad
- 1708-09 – Karel XII. táhl do Ruska
- 1709 – bitva u Poltavy
- 1721 – **Nystädský mír**
- 1725 – založena Akademie věd
- 1755 – Založena Univerzita v Moskvě

Vznik Pruska

- 1701 – první pruský král
- 1694 – založena univerzita v Halle
- 1696 – založena Akademie umění v Berlíně
- 1700 – založena Společnost věd
- 1740 – dohoda s Bavorskem a Francií

Rozpad Polska

- 1791 – Sejm vypracoval ústavu
- 1792 – útok Ruska

České země po 30leté válce (1648–1740)

- 1651 – soupis obyvatel podle vyznání
- 1680 – Čechy, Plzeňsko, Ovčí vrch u Čeliva
- 1680 – robotní patent
- 1692 – Chodové x Volf Maxmilián Lamingen z Albenreuthu
- 1695 – popraven Jan Sladký Kozina

Uhersko po 30leté válce

- 1678 – vzniklo u Mukačeva
- 1703 – počátek povstání
- 1708 – bitva u Trenčína
- 1711 – Szatmárský mír 1711

Osvícenský absolutismus v habsburské monarchii (1740–1790)

Války o španělské dědictví (1701–1714)

- 1713 – **Pragmatická sankce** Karla VI.

Marie Terezie (1740–1780)

- 18. 6. 1757 – bitva u Kolína
- 1763 – mír v Hubertsburgu
- 1769 – trestní zákoník
- 1776 – zákaz mučení
- 1748 – Tereziánský katastr
- 1754 – sčítání obyvatelstva
- 1774 – povinná školní docházka

Josef II. (1780–1790)

- 13. 10. 1781 – **Toleranční patent**
- 1. 11. 1718 – **Patent o zrušení nevolnictví**

Leopold II. (1790–1792)

Baroko a rokoko

Rokoko

Osvícenství

Francie